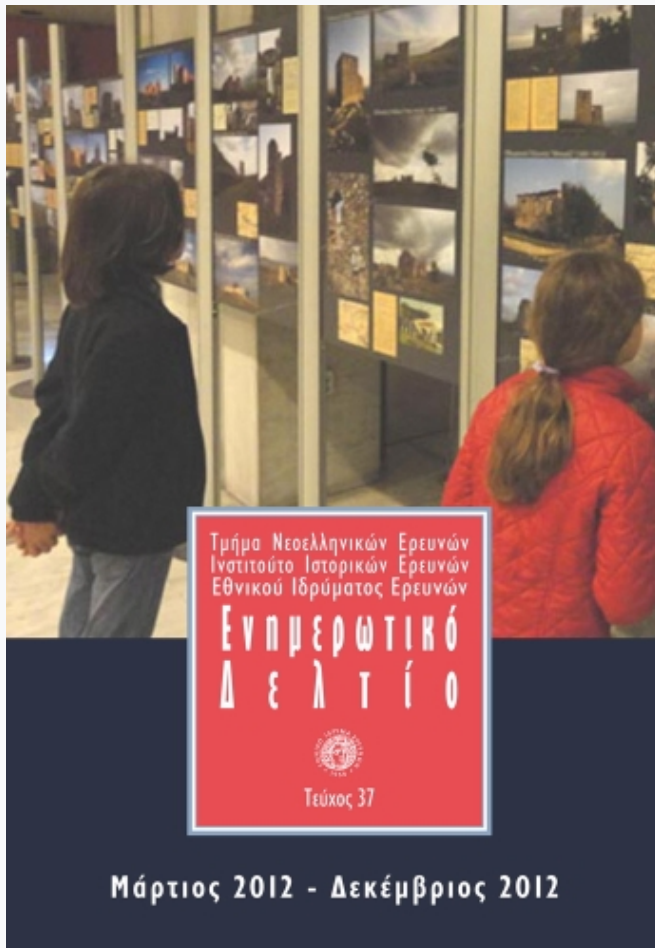

Ενημερωτικό Δελτίο

Τόμ. 37 (2012)

Προγράμματα και έργα του ΚΝΕ

doi: [10.12681/news.16](https://doi.org/10.12681/news.16)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Προγράμματα και έργα του ΚΝΕ. (2013). *Ενημερωτικό Δελτίο*, 37, 21–41. <https://doi.org/10.12681/news.16>

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΚΝΕ

LE
TABLEAU
DES RICHES
INVENTIONS

Couvertes du voile des feintes
Amoureuses, qui sont re-
presentees dans le

SONGE DE POLIPHILE

Devoilees des ombres du Songe,
& subtilement exposees

PAR BOURAULT

A. PARIS.

Chez MATTHIEU GUILLEMOT, au Palais,
en la gallerie des prisonniers.

Avec privilege du Roy.

1682.

Ερευνητικό πρόγραμμα

Ιστορία και Φιλοσοφία των επιστημών και της τεχνολογίας

Επιστημονικός υπεύθυνος: Ευθύμιος Νικολαΐδης

Πρόγραμμα Αριστεία

Φύση και θρησκεία στον νοτιοανατολικό ευρωπαϊκό χώρο: Χαρτογράφηση

των σχέσεων Ορθόδοξου χριστιανισμού και επιστημών στη

Νοτιοανατολική Ευρώπη και στην Ανατολική Μεσόγειο (NARSES)

Ο σκοπός του έργου NARSES είναι η χαρτογράφηση των σχέσεων επιστημών και θρησκείας από τον 4ο μέχρι τον 20ό αιώνα, στις περιοχές της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και Ανατολικής Μεσογείου. Η μελέτη θα εστιαστεί σε κοινωνικοπολιτικά μορφώματα όπου η Ορθόδοξη Εκκλησία ήταν, κατά περιόδους, είτε κυρίαρχο, είτε μείζον δόγμα.

Η ιστορική μελέτη των σχέσεων θρησκείας κι επιστήμης είναι απαραίτητη για την κατανόηση των σχέσεων κοινωνίας και επιστήμης. Το "ερώτημα του Needham" ("γιατί κάποιες κοινωνίες αναπτύσσουν μια συγκεκριμένη επιστημονική πρακτική") είναι στενά συνδεδεμένο με αυτές τις σχέσεις. Έτσι, το έργο NARSES σκοπεύει να καλύψει ένα κενό στην ιστοριογραφία: παρά το γεγονός ότι μια εκτεταμένη βιβλιογραφία ασχολείται με τις σχέσεις επιστημών και χριστιανισμού στη Δύση, αντίστοιχες μελέτες για τις περιοχές του Βυζαντίου, της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και των Βαλκανίων, οι οποίες ανήκαν στη σφαίρα επιρροής της Ορθόδοξης Εκκλησίας, είναι σχεδόν ανύπαρκτες. Η διεπιστημονική έρευνα που προβλέπει το έργο φιλοδοξεί να αποκαλύψει άγνωστες πτυχές των σχέσεων επιστημών και θρησκείας, με σημαντικές επιπτώσεις στην ανάλογη βιβλιογραφία η οποία αναπτύχθηκε σε σχέση με τις δυτικοευρωπαϊκές κοινωνίες.

Το πρόγραμμα α) θα συγκεντρώσει, αποδελτιώσει και σχολιάσει τα θρησκευτικά κείμενα περί φύσης, τα επιστημονικά κείμενα περί θεολογίας και τις εκκλησιαστικές εγκυκλίους περί γνώσης και επιστήμης και β) θα χαρτογραφήσει την πολυπλοκότητα των σχέσεων επιστήμης – θρησκείας, τις ομάδες της ανατολικής χριστιανοσύνης που είχαν ενεργή συμμετοχή στους διαλόγους περί φύσης και των θεσμών που παρήγαγαν και διαχειρίζονταν τη γνώση περί Φύσης και Θεού.

Το έργο NARSES θα εγκαινιάσει ένα νέο ερευνητικό πεδίο, το οποίο θα αποτελέσει το υπόβαθρο για την περαιτέρω ανάπτυξη της ιστορικής έρευνας στο σύνολο της Ανατολικής Ευρώπης, και για τη διαθεματική συγκριτική έρευνα περί θρησκείας κι επιστήμης μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Θα συνεισφέρει συνεπώς, στον διάλογο μεταξύ κοινωνιών με διαφορετικές πολιτισμικές παραδόσεις και ιστορίες.

Πράξη "Θαλής"

Ψηφιακό Αρχείο για την Αλχημεία στο Βυζάντιο και τις ελληνόφωνες κοινότητες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας

Σκοπός του έργου είναι να καλυφθεί ένα σημαντικό κενό στην ιστοριογραφία των επιστημών, μέσα από την έρευνα και την χαρτογράφηση της βυζαντινής και μεταβυζαντινής αλχημείας και τη συγκρότηση μιας προσβάσιμης και εύχρηστης βάσης δεδομένων και μεταδεδομένων. Η πράξη έχει τη στήριξη της Διεθνούς Ακαδημίας της Ιστορίας των Επιστημών.

Οι κύριοι στόχοι του έργου ορίζονται ως εξής:

α) Εντοπισμός, συλλογή, ψηφιοποίηση και ταξινόμηση των χειρογράφων και έντυπων πηγών που σχετίζονται με την αλχημεία στην ελληνική γλώσσα κατά την περίοδο του Βυζαντίου και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

β) Συλλογή και ταξινόμηση της δευτερογενούς βιβλιογραφίας.

γ) Συγγραφή προσωπογραφικών λημμάτων για κάθε συγγραφέα που θα ταυτοποιηθεί.

δ) Αξιολόγηση των αλλαγών ή μεταπλάσεων της βυζαντινής αλχημικής παράδοσης, και η εξακρίβωση των σχέσεων της με την ελληνιστική, αραβική, ή λατινική αλχημεία.

ε) Προσδιορισμός των καμπών της εξέλιξης της αλχημείας στις ελληνόφωνες κοινότητες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από τον 15ο έως τον 18ο αιώνα, καθώς και μετά τη μετάβαση στην πρώιμη νεωτερική "χημική".

στ) Εμπλουτισμός της ιστοριογραφίας του Βυζαντίου και της οθωμανικής περιόδου.

ζ) Παραγωγή ιστορικού υλικού πρόσφορου να αξιοποιηθεί σε εκπαιδευτικές εφαρμογές και κατάλληλου για δραστηριότητες οι οποίες θα καλλιεργούν, στο ευρύτερο κοινό, μian επίγνωση των διαφορετικών χρονικοτήτων που συναρθώνονται στην ιστορία της επιστήμης και καθιστούν τα γραπτά μνημεία αυτής της ιστορίας εκφάνσεις της πολιτισμικής κληρονομιάς.

Δράσεις:

- ◆ Δ 1: Μελέτη βιβλιοθηκών και συγκρότηση του σώματος των κειμένων.
- ◆ Δ 2: Συλλογή και ταξινόμηση της βιβλιογραφίας.
- ◆ Δ 3: Μελέτη του σώματος των χειρογράφων.
- ◆ Δ 4: Ανάπτυξη βάσης δεδομένων.
- ◆ Δ 5: Ανάπτυξη εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων.
- ◆ Δ 6: Διάχυση.
- ◆ Δ 7: Διαχείριση και διοικητική υποστήριξη.
- ◆ Δ 8: Αξιολόγηση.

Το έργο ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2012. Με αυτό ασχολούνται ήδη ερευνητές διαφορετικών ειδικοτήτων: ιστορικοί των επιστημών, όπως οι Γιάννα Κατσιμπούρα, Βαγγέλης Κούταλης, Κώστας Εξαρχάκος και Μαρία Ντάρμου, ιστορικοί όπως οι Κωνσταντίνος Καραλής, Ανδρομάχη Μαρούδα και Βάλια Ράπτη, και φιλόλογοι, όπως οι Κατερίνα Μούλια και Ειρήνη Σερμετζιάδη, προκειμένου να καλυφθούν οι αυξημένες ανάγκες του αντικειμένου.

Almagest. International Journal for the History of Scientific Ideas

<http://www.brepols.net/Pages/BrowseBySeries.aspx?TreeSeries=ALMAGEST>

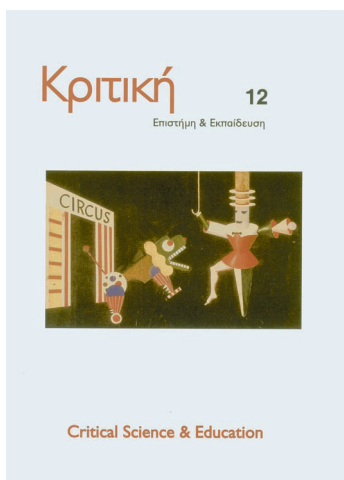

Στη διάρκεια του 2012 το εξαμηνιαίο διεθνές περιοδικό *Almagest. International Journal for the History of Scientific Ideas*, που εκδίδεται από τις εκδόσεις Brepols, συνέχισε την έκδοσή του, με 2 τόμους.

Στον τόμο 3.1, που κυκλοφόρησε τον Μάιο του 2012, δημοσιεύτηκαν οι εργασίες των Edward J. Larson, Ronald L. Numbers, "Creation, Evolution, and the Boundaries of Science: The Debate in the United States" (σ. 4-25) ♦ Albrecht Heeffer, "The Genesis of the Algebra Textbook: From Pacioli to Euler" (σ. 26-61) ♦ Thomas De Vitori, "History in mathematics teaching: current problems and new proposals" (σ. 62-77) ♦ Laurent Mazliak, "Study of a Trajectory: Kiril Popoff, wars, and ballistics" (σ. 78-105) ♦ Silvia F. de M. Figueirôa, "A sample of geological textbooks: the book *História Física da Terra (1943)* by Alberto Betim Paes Leme" (σ. 106-121).

Ο τόμος 3.2 κυκλοφόρησε τον Νοέμβριο του 2012 με εργασίες των Alexey V. Postnikov, "George Bogle, the first British envoy to Bhutan and Tibet (1774-1775): the importance of his mission for his contemporaries and subsequent participants of the Great Game in Asia" (σ. 4-45) ♦ Anne-Laurence Caudano, "An Astrological Handbook from the Reign of Manuel I Komnenos" (σ. 46-65) ♦ Erica Torrens, Ana Barahona "The 'Tree of Life' in textbooks and museums" (σ. 66-89) ♦ Daniel Špelda, "Anachronisms in the history of science: An attempt at a typology" (90-119) ♦ Jasper Doomen, "Understanding and Explaining" (σ. 120-137). Ο τόμος συμπληρώνεται με τις παρουσιάσεις των βιβλίων του George Toliás, *Mapping Greece 1420-1800: A history. Maps in the Margarita Samourkas Collection* από τον Alexey V. Postnikov, του Noël Galvers, *Portuguese Books and Their Readers in the Jesuit Mission of China (17th-18th centuries)* από τον Rui Manuel Loureiro και της Chinese Academy of Science, *A Great Series on the History of Astronomy in China* από τον Wang Shouguan.

Ο επόμενος τόμος της *Almagest* (4.1) θα κυκλοφορήσει τον Μάιο του 2013.

Το δίγλωσσο περιοδικό (ελληνικά/αγγλικά) *Κριτική Επιστήμη και εκπαίδευση / Critical Science and Education*, προϊόν εργασίας ενός δικτύου ερευνητών που συγκροτείται με επιδίωξη την αξιοποίηση των θεωρητικών κεκτημένων σε μια πορεία αλληλεπίδρασης με τις αναδυόμενες προσεγγίσεις, τις οποίες συναντάμε σήμερα σε πολλά πανεπιστημιακά προγράμματα σπουδών ως Σπουδές στην Επιστήμη, Πολιτισμικές Σπουδές, Σπουδές Φύλου, Περιβαλλοντικές Σπουδές, αλλά και με τις νέες προσεγγίσεις στη Ιστορία των Επιστημών, εξέδωσε τον 12ο τόμο του τον Απρίλιο του 2012.

Στο πρώτο μέρος του τόμου αυτού υπάρχει αφιέρωμα στην οικολογία, το οποίο περιλαμβάνει μια σειρά εργασίες που παρουσιάστηκαν, σε μια πρώτη μορφή, σε Εργαστήριο με το ίδιο θέμα, στο πλαίσιο της 4ης Συνάντησης Εργασίας με θέμα "Κριτικές προσεγγίσεις στις επιστήμες και την εκπαίδευση" (Ελάτη Τρικάλων, Ιούλιος 2010). Το αφιέρωμα συναπαρτίζουν τα ακόλουθα κείμενα: Gianna Katsiampoura, " 'The death of Nature'... Ecofeminism and History of Science: A critical approach", ♦ Κυριάκος Κυριακού και Αχιλλέας Μανδρίκας, "Από την ολιστική και οικοσυστημική θεώρηση της φύσης στην οικολογία στην ολιστική και συστημική προσέγγιση στην περιβαλλοντική εκπαίδευση" ♦ Αχιλλέας Μανδρίκας, "Για μια κριτική περιβαλλοντική εκπαίδευση φοιτητών δημοτικής εκπαίδευσης" ♦ Μαρία Τερδήμου, "Το φράγμα του Αποσελέμη" ♦ Ιωάννα Σταύρου, "James Lovelock: Η Γη ως ασθενής".

Στο δεύτερο μέρος του τόμου περιλαμβάνονται δύο κείμενα με θέμα την εκπαίδευση: Alex Koutsouris, "Education from a Critical Realist point of view" ♦ Antigoni Paroussi, Vasilis Tselfes, "Early Childhood Education Student Teachers cross the Cultural Borders between Science and Shadow Theater".

Το τρίτο μέρος του τόμου αποτελείται από εργασίες με θεματολογία που άπτεται της ιστορίας των επιστημών: Konstantinos Nikolantonakis, "A common European textbook for the History of Science and the Eurocentric perception of Science" ♦ Ali Salephour, "Jaam-e Jamshid" ♦ Magda Vargha, Zoltán Kolláth, "About the Urania theatre and and Kövesligethy's 'The Harmony of the Spheres'". Στο ίδιο μέρος δημοσιεύεται και το κείμενο του Lajos G. Balazs, "In memoriam Magda Vargha (1931-2010)".

Ο 12ος τόμος συμπληρώνεται από το κείμενο των Σπύρου Κόλλα και Κρυσταλλίας Χαλκιά "Επιστημονικός γραμματισμός: καθιερωμένες και ριζοσπαστικές αντιλήψεις. Η περίπτωση των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας".

Ο επόμενος τόμος της *Κριτικής* θα κυκλοφορήσει τον Απρίλιο του 2013 με αφιέρωμα στην Κριτική Εκπαίδευση.

Kostas Skordoulis - Dave Hill (επιμ.), Critical Education. Proceedings of the 1st International Conference, Athens 12-16 July 2011, Institute of Historical Research / National Hellenic Research Foundation – νήσος, Athens 2012.

Για αναλυτική παρουσίαση, βλ. εδώ, "Εκδοτικά αποτελέσματα της συμμετοχής του ΚΝΕ σε ευρωπαϊκά ερευνητικά προγράμματα", σ. 14.

Vincent Jullien - Efthymios Nicolaidis - Michel Blay (επιμ.), Europe et sciences modernes. Histoire d'un engendrement mutuel, Peter Lang, Berne 2012.

Για αναλυτική παρουσίαση, βλ. εδώ, "Εκδοτικά αποτελέσματα της συμμετοχής του ΚΝΕ σε ευρωπαϊκά ερευνητικά προγράμματα", σ. 15-16.

Gianna Katsiampoura - Annette Vogt (επιμ.), Gender Studies and Science: Problems, Tasks, Perspectives, Nissos/NHRF, Athens 2012

Για αναλυτική παρουσίαση, βλ. εδώ, "Εκδοτικά αποτελέσματα της συμμετοχής του ΚΝΕ σε ευρωπαϊκά ερευνητικά προγράμματα", σ. 16-17.

Συνέδρια

5th International Conference of the European Society for the History of Science
(Αθήνα, ΕΙΕ – Μαράσειο, 1-3 Νοεμβρίου 2012)

Το 5ο Διεθνές Συνέδριο της European Society for the History of Science διοργανώθηκε στην Αθήνα, στις 1-3 Νοεμβρίου 2012, από το Πρόγραμμα Ιστορίας, Φιλοσοφίας και Διδακτικής των Επιστημών και της Τεχνολογίας (Πρόγραμμα Ιστορίας και Φιλοσοφίας των Επιστημών και της Τεχνολογίας, ΙΙΕ/ΕΙΕ και Εργαστήριο Διδακτικής και Επιστημολογίας Φυσικών Επιστημών και Τεχνολογίας, ΠΤΔΕ/ΕΚΠΑ). Το θέμα του συνεδρίου ήταν "Scientific cosmopolitanism and local cultures: religions, ideologies, societies". Στα 31 συμπόσια και στις έξι επιστημονικές συνεδρίες των τριών ημερών του συνεδρίου πήραν μέρος 380 σύνεδροι. Οι προσκεκλημένες ομιλίες συντέιναν στην ανάδειξη του κύριου θέματος του συνεδρίου:

Ο ακαδημαϊκός Κώστας Β. Κριμπάς αναφέρθηκε στην πρόσληψη του Δαρβίνου στην Ελλάδα ("The reception of Darwin in Greece"), το θέμα που πραγματεύτηκε ο Robert Halleux ήταν "Cosmopolitan education and training of the engineers in the 18th and 19th centuries", ενώ ο Jurgen Renn αναφέρθηκε στον Αϊνστάιν ως πολίτη του κόσμου ("Einstein as a Cosmopolitan") και ο Fabio Bevilacqua είχε ως θέμα "Fifty years since Kuhn's Structure: Professionalization in a period without Tranquility". Από την πλευρά των συνεργατών του Προγράμματος, ο Θύμιος Νικολαΐδης και ο Κώστας Σκορδούλης ήταν συνδιοργανωτές στο συμπόσιο "History and Philosophy of Science in EU Secondary Curricula? New Proposals Wanted", η Γιάννα Κατσιαμπούρα στο συμπόσιο "Byzantine and post-Byzantine alchemy: principles, influences and effects" και ο Γιώργος Βλαχάκης στο συμπόσιο "Scientific Cosmopolitanism".

Το συνέδριο συνοδεύτηκε από την έκδοση Gianna Katsiampoura (ed.), *Scientific Cosmopolitanism and Local Cultures: Religions, Ideologies, Societies*, Book of Abstract, 5th International Conference of the European Society for the History of Science, Institute of Historical Research/National Hellenic Research Foundation, Athens 2012, ενώ τα πλήρη πρακτικά θα εκδοθούν το 2013.

II International Conference on Critical Education
 (Αθήνα, ΕΙΕ – Μαράσλειο, 10-14 Ιουλίου 2012)

Το 2ο Διεθνές Συνέδριο για την *Κριτική Εκπαίδευση* διοργανώθηκε από το Πρόγραμμα Ιστορίας, Φιλοσοφίας και Διδακτικής των Επιστημών και της Τεχνολογίας (Πρόγραμμα Ιστορίας και Φιλοσοφίας των Επιστημών και της Τεχνολογίας, ΙΙΕ/ΕΙΕ και Εργαστήριο Εργαστήριο Διδακτικής και Επιστημολογίας Φυσικών Επιστημών και Τεχνολογίας, ΠΤΔΕ/ΕΚΠΑ), σε συνεργασία με τα περιοδικά *Journal of Critical Education Policy Studies* (Αγγλία), *Cultural Logic* (ΗΠΑ/Καναδάς), *Κριτική/Critical Science and Education* (Ελλάδα), *Radical Notes* (Ινδία) και *Eleştirel Pedagoji* (Τουρκία).

Οι εργασίες του συνεδρίου διήρκεσαν 5 ημέρες (10-14 Ιουλίου 2012). Σε αυτές, εκτός από τις ανακοινώσεις των ερευνητών, περιλαμβάνονταν 9 προσκεκλημένες ομιλίες από τους Dave Hill (Middlesex University, London, UK), Παναγιώτη Πολίτη (Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας), Denis Beach (University of Gothenburg, Sweden), Marnie Holborow (Dublin City University, Dublin, Ireland), Geraldine Mooney-Simmie (Faculty of Education and Health Sciences, University of Limerick, Ireland), Curry Malott (West Chester University, Pennsylvania, USA), Γιώργο Στάμου (ΑΠΘ) και Alex Callinicos (King's College, London, UK). Το πρόγραμμα συμπλήρωναν 2 στρογγυλά τραπέζια με θέματα που αφορούσαν τους φοιτητές και τους εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα σήμερα.

Το *III International Conference on Critical Education* θα πραγματοποιηθεί στην Αγκυρα, στις 15-17 Μαΐου 2013.

7ο Πανελλήνιο Συνέδριο

Η Ιστορία και η Φιλοσοφία των Επιστημών στη Διδασκαλία των Φυσικών Επιστημών
 (Αθήνα, ΕΙΕ – Μαράσλειο, 1-3 Νοεμβρίου 2012)

Το 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο *Η Ιστορία και Φιλοσοφία των Επιστημών στη Διδασκαλία των Φυσικών Επιστημών* διοργανώθηκε στην Αθήνα, στις 1-3 Νοεμβρίου 2012, από τον καθηγητή Κωνσταντίνο Σκορδούλη (Εργαστήριο Διδακτικής & Επιστημολογίας Φυσικών Επιστημών και Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας, Πανεπιστημίου Αθηνών) και τον διευθυντή ερευνών Ευθύμιο Νικολαΐδη (Πρόγραμμα Ιστορίας και Φιλοσοφίας των Επιστημών και της Τεχνολογίας, ΙΙΕ/ΕΙΕ), σε συνεργασία με τον καθηγητή Δημήτρη Κολιόπουλο (Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Πατρών). Στο τριήμερο συνέδριο πήραν μέρος 70 ερευνητές, ενώ υπήρξαν και τρεις προσκεκλημένοι ξένοι ομιλητές: Michael R. Matthews (School of Education, University of New South Wales, Australia), "Experiments in Science and in Science Education: Historical and Philosophical Reflections"

♦ Peter Heering (University of Flensburg, Flensburg, Germany), "To touch or not to touch: roles for historical instruments in research and education" ♦ Agustín Aduriz-Bravo (*Universidad de Buenos Aires, Ciudad Autónoma de Buenos Aires, Argentina*), "The nature of school science: Argumentation and intervention".

Διμερείς συμφωνίες

Το Πρόγραμμα Ιστορίας και Φιλοσοφίας των Επιστημών και της Τεχνολογίας, στη διάρκεια του 2012, υπέγραψε μια σειρά από διμερείς συμφωνίες συνεργασιών με τα εξής ιδρύματα:

- ♦ Αστεροσκοπείο Παρισιού
- ♦ Hungarian Science Museum
- ♦ Institute of Contemporary History, Academy of Sciences of the Czech Republic

Σκοπός αυτών των διμερών συμφωνιών είναι η σύσφιξη των θεσμικών σχέσεων μεταξύ των συμβαλλόμενων με στόχο την πραγματοποίηση δραστηριοτήτων κοινού ενδιαφέροντος, με την ενίσχυση και αξιοποίηση των δυνατοτήτων των δύο μερών. Οι δραστηριότητες αυτές περιλαμβάνουν, μεταξύ των άλλων:

- ♦ ερευνητική συνεργασία ερευνητών των δύο μερών σε κοινού ενδιαφέροντος πεδία,
- ♦ προσπάθεια εξέλιξης των στρατηγικών συγκριτικής έρευνας σε ζητήματα ανάπτυξης, διάχυσης και πρόσληψης των επιστημών και της τεχνολογίας,
- ♦ σχεδιασμό και ανάπτυξη ερευνητικών προγραμμάτων κοινού ενδιαφέροντος.

Επίσης, οι διμερείς συμφωνίες περιλαμβάνουν και μια σειρά δραστηριοτήτων διαφύλαξης και ανάδειξης της κοινής ιστορικής κληρονομιάς. Δηλαδή, σύγκριση των στρατηγικών διαφύλαξης και αξιοποίησης της ιστορικής και τεχνολογικής κληρονομιάς, υλικής και μη, όπως και ανταλλαγή εμπειριών όσον αφορά την ανάπτυξη της γνώσης στο πεδίο της ιστορίας των επιστημών και της τεχνολογίας.

Τέλος, οι διμερείς συμφωνίες προβλέπουν σειρά εκπαιδευτικών και δραστηριοτήτων διάχυσης της γνώσης, όπως ανταλλαγή εμπειριών όσον αφορά την τυπική και την άτυπη εκπαίδευση, ανταλλαγή εμπειριών όσον αφορά τις δραστηριότητες σε επίπεδο σχολικής και πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, πραγματοποίηση κοινών εκθέσεων με επιστημονικά και τεχνολογικά θέματα, όπως και ανταλλαγή εμπειριών όσον αφορά τη διάχυση των αποτελεσμάτων της σύγχρονης έρευνας στο ευρύ κοινό.

μηχανισμό, παραγωγής Images First Ltd., αποτέλεσμα συνεργασίας με την ΕΡΤ, την Arte (Γαλλία-Γερμανία), το ΝΗΚ (Ιαπωνία) και το πρόγραμμα HePHaESTUS.

Η έκθεση συνδιοργανώθηκε από το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, την Ομάδα Μελέτης του Μηχανισμού των Αντικυθήρων και την Εταιρεία Μελέτης Αρχαίας Ελληνικής Τεχνολογίας. Τον γενικό συντονισμό της έκθεσης είχε ο διευθυντής του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου δρ Νικόλαος Καλτσάς. Από το Πρόγραμμα Ιστορίας, Φιλοσοφίας και Διδακτικής των Επιστημών και της Τεχνολογίας συμμετείχαν στην Επιστημονική Επιτροπή και στην Ομάδα Εργασίας ο Ευθύμιος Νικολαΐδης, διευθυντής ερευνών ΙΙΕ/ΕΙΕ και ο Γιάννης Μπιτσάκης. Να σημειωθεί ότι το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών συμμετείχε και ως χορηγός οπτικοακουστικών συστημάτων.

Γιάνα Κατσιαμπούρα

ΤΟ ΝΑΥΓΙΟ ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΥΘΕΡΩΝ

Το Πλοίο
Οι Θησαυροί
Ο Μηχανισμός

ΕΛΛ 23712
Λαμπύρα (πιάτο) [1ος αι. π.Χ.]
Glass bowl [1st c. BC]

ΕΛΛ 171, 184α, 171β
Χρυσά μηχανικά στοιχεία [2ος αι. π.Χ.]
Gold mechanical elements [2nd c. BC]

ΕΛΛ 3943, 3944, 3945
Τερακότα υδροκίνητος αγγείο [1ος αι. π.Χ.]
Terracotta water-clock [1st c. BC]

ΕΑΜ Α 23723
Γυάλινο πιάτο [1ος αι. π.Χ.]
Glass plate [1st c. BC]

ΕΑΜ 30633
Μαυροβερνισμένο πιάτο [1ος αι. π.Χ.]
Black-glazed plate [1st c. BC]

ΕΑΜ Χ 15087
Ο μηχανισμός των Αντικυθήρων
[2ος αι. π.Χ.]
Antikythera Mechanism [2nd c. BC]

ΕΑΜ 5747
Άρμα αλόγων από αβήθρο άμαξας [1ος αι. π.Χ.]
Statue of a horse from a bull-horse chariot (quadriga)
[1st c. BC]

ΕΑΜ Χ 13400
Κεφάλι φιλοσόφου (Βρούχου) [2ος αι.Χ.]
Head of a philosopher (Brouchos) [2nd BC]

ΕΑΜ 15529
Άρμα έξι ποταμιών
σε τροματό στήλη [1ος αι. π.Χ.]
Statue of Hermes leading
on a female stele [1st c. BC]

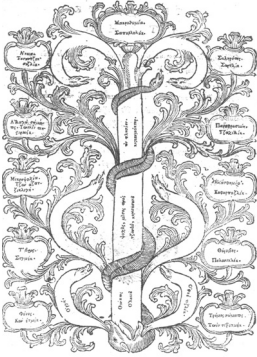
The Ship
The Treasures
The Mechanism

THE ANTICYTHERA SHIPWRECK

Ερευνητικό έργο

Γλωσσομάθεια, μεταφράσεις, έννοιες (15ος-20ός αι.)

Επιστημονική υπεύθυνη: Αλεξάνδρα Σφοίνη

Αντικείμενο του έργου είναι η μελέτη των τάσεων γλωσσικού προσανατολισμού κατά περιόδους, ανάλογα με τις κοινωνικές και πολιτισμικές συγκυρίες και τις αναγκαιότητες του τουρκοκρατούμενου και του βενετοκρατούμενου ελληνισμού, του ελεύθερου κράτους και της διασποράς. Στόχος είναι να παρουσιαστεί η συνολική γλωσσομάθεια (γεωγραφική κατανομή, δικτύωση και κοινωνική διαστρωμάτωση των γλωσσομαθών, τρόποι και μέσα σπουδής ξένων γλωσσών) και η μεταφραστική παραγωγή των Ελλήνων στη διαχρονία, και να επιχειρηθεί η ιστορική προσέγγιση του μεταφραστικού φαινομένου σε συνδυασμό με τις ιδέες, αξίες και συμπεριφορές που δια-

χέονται στον ελληνικό πολιτισμικό χώρο, ώστε να σκιαγραφηθεί, όσο το δυνατό με ακρίβεια, η διαδικασία των πολιτισμικών μεταφορών και προσμείξεων, οι δεκτικότητες και οι αντιστάσεις του ελληνικού χώρου, καθώς και το ειδολογικό πρόσωπο της μεταφραστικής παραγωγής.

Στο πλαίσιο αυτό συνεχίζεται (βλ. *Ενημερωτικό Δελτίο*, τχ. 3, Ιούνιος 1991, σ. 1-8) η τεκμηρίωση του καταλόγου αυτοτελών έντυπων και χειρόγραφων μεταφράσεων για τους αιώνες 15ο-19ο. Χωριστή κατηγορία αποτελούν τα εργαλεία της γλωσσομάθειας (λεξικά, γραμματικές, μέθοδοι εκμάθησης, διάλογοι), τα αυτοτελή ξενόγλωσσα δημοσιεύματα, καθώς και οι μεταφράσεις από τα αρχαία ελληνικά. Η έρευνα περιλαμβάνει αποδελτιώσεις καταλόγων, αυτοψίες, μικροφωτογραφίες προλόγων, οργάνωση των δεδομένων σε ηλεκτρονική, επισκέψιμη και διαρκώς εμπλουτιζόμενη μορφή, και επιμέρους δημοσιεύσεις του ιστορικού υλικού.

Παράλληλα, έμφαση δίνεται στη μελέτη των δύο στενά διαπλεκόμενων και αλληλοεξαρτώμενων συστημάτων, γλώσσας και πολιτισμού, ιδεολογιών και νοοτροπιών· επομένως, στη χαρτογράφηση των γλωσσικών σημάνσεων και στην ανίχνευση των νέων λεξιλογίων, των εννοιολογικών εργαλείων και των ειδικών ορολογιών· στη μελέτη της δεξίωσης των προτύπων, της διαδικασίας προσαρμογής και ενσωμάτωσής τους στα ελληνικά δεδομένα. Η έρευνα προϋποθέτει τη συστηματική αποδελτίωση ενός ιστορικού υλικού πολλαπλής τονικότητας (κυρίως μεταφράσεις αλλά και πρωτότυπα έργα) και επικεντρώνεται στη συγκρότηση ενός Αρχείου λέξεων, όρων και εννοιών του ελληνικού Διαφωτισμού και της Επανάστασης (βλ. *Ενημερωτικό Δελτίο*, τχ. 24, Δεκέμβριος 1999, σ. 18).

Το έργο εντάσσεται στο πρόγραμμα "Νεοελληνική γραμματολογία και Ιστορία των ιδεών" (επιστημονική υπεύθυνη: Ουρανία Πολυκανδριώτη).

Αλεξάνδρα Σφοίνη

Πρόγραμμα: Ιστορία των Οικισμών της Ελλάδας, 15ος-20ός αι.

Επιστημονικός υπεύθυνος: Δημήτρης Δημητρόπουλος

Στο πλαίσιο του προγράμματος "Ιστορία των Οικισμών της Ελλάδας, 15ος-20ός αι." πραγματοποιήθηκαν το 2012 οι ακόλουθες ερευνητικές-τεκμηριωτικές δράσεις που αφορούσαν τον εντοπισμό, καταγραφή και ταξινόμηση δημοτικών αρχείων.

Νέα τεκμήρια για την ιστορία της Άνδρου: εντοπισμός και καταγραφή των δημοτικών και κοινοτικών αρχείων του νησιού

Η εντατικοποίηση της εφαρμογής των διοικητικών αλλαγών στην τοπική αυτοδιοίκηση και ο κίνδυνος παραμέλησης του παλαιού, ιστορικού πλέον, αρχαιακού υλικού των πρώην κοινοτήτων, συνέτειναν με αποφασιστικό τρόπο στο να πραγματοποιηθούν δύο ερευνητικές αποστολές, μέσα στο 2012, για τον εντοπισμό και τη διάσωση τεκμηρίων της ιστορίας της Άνδρου.

Συγκεκριμένα, σε αυτές τις αποστολές (Μάρτιος και Οκτώβριος 2012), οι ιστορικοί, Νίκος Αλεβυζάκης, Στέφανος Βαμιεδάκης, Γιώργος Γάσιος, Χρήστος Χρυσανθόπουλος, με τη συνδρομή και της καταγόμενης από την Άνδρο φοιτήτριας Ιστορίας Βιολέτας Λούβαρη, επιχείρησαν να ολοκληρώσουν την καταγραφή των τεκμηρίων των παλιών κοινοτήτων όλου του νησιού, που αποτελούν τον σημερινό διευρυμένο Δήμο Άνδρου, και να προβούν στην αναλυτική ταξινόμηση μέρους του δημοτικού αρχείου της Χώρας, που είχε εντοπιστεί από κατοίκους του νησιού και είχε εναποτεθεί στο αρχαιολογικό μουσείο. Η ερευνητική αποστολή του Οκτωβρίου επικεντρώθηκε στο σημαντικό αυτό αρχαιακό υλικό. Ευχαριστίες οφείλονται στην κ. Μαρία Κορρέ, και στο κ. Γιώργο Σπέη για την ενεργό συμπαράσταση στις εργασίες ταξινόμησης και τη μέριμνά τους για τη διάσωση του αρχαιακού υλικού.

Συγκεκριμένα, η ομάδα πραγματοποίησε αυτοψίες σε παλιά κοινοτικά γραφεία κυρίως (π.χ., Πιτροφός, Φελλός, Άρνη, Αμμόλοχος, Σιδόντας, Λάμυρα, Βουρκωτή, Γαύριο, Μπατσί, Κόρθι), σε κοινοτικές και δημοτικές αποθήκες, αλλά και σε σχολεία που δεν λειτουργούν πια, όπου και ανακάλυψε και κατέγραψε αρχαιακό υλικό. Επιπλέον, κατόρθωσε να στοιχίσει σε ένα πρώτο στοιχειώδες αρχαιακό δέντρο κατάστιχα και λυτά χύδην έγγραφα του 19ου και 20ού αιώνα που αφορούσαν τον δήμο Άνδρου. Έτσι, ένα σημαντικό κομμάτι νεότερων και σύγχρονων τεκμηρίων για την ιστορία του νησιού έπαψε να λανθάνει, και είναι πια προσβάσιμο, στοιχειωδώς έστω, στον εξειδικευμένο επιστήμονα αλλά κυρίως σε όλους τους Ανδριώτες. Το έργο ενισχύθηκε οικονομικά από το κληροδότημα Δημητρίου και Λιλικας Μωραϊτη Άνδρου και είχε την αμέριστη συνδρομή του Δήμου Άνδρου.

Γιώργος Γάσιος

Εντοπισμός των αρχείων των παλιών δήμων και κοινοτήτων του Δήμου Γορτυνίας

Τον Σεπτέμβριο του 2011 το Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών σε συνεργασία με το Δήμο Γορτυνίας, εκκίνησε το έργο εντοπισμού του ιστορικού του αρχειακού υλικού, στους παλιούς δήμους και κοινότητες της περιοχής. Την εκτέλεση του έργου έχει αναλάβει ο Χρήστος

Χρυσανθόπουλος, ιστορικός, συνεργάτης του ΙΙΕ/ΕΙΕ. Κύριος σκοπός του έργου η διάσωση του ιστορικού και ανενεργού αρχειακού υλικού και μια πρώτη καταγραφή και αξιολόγηση με σκοπό την περαιτέρω αξιοποίησή του από πλευράς του Δήμου Γορτυνίας, που είναι πλέον ο αρμόδιος φορέας διάσωσης και αξιοποίησης του υλικού.

Το έργο ολοκληρώθηκε στο τέλος του 2012. Στην πρώτη φάση (έως τον Φεβρουάριο του 2012) συγκεντρώθηκε και αποδελτιώθηκε η βιβλιογραφία σχετικά με τη διοικητική, δημογραφική εξέλιξη και τη φυσιογνωμία των οικισμών της Γορτυνίας από την ίδρυση του ελληνικού κράτους. Στη δεύτερη φάση πραγματοποιήθηκαν αυτοψίες κατά τόπους, σε συνεργασία με τους εκάστοτε τοπικούς προέδρους των αυτοδιοικητικών μονάδων και στελεχών των ΓΑΚ Αρκαδίας, και έγινε ο εντοπισμός αρχειακού υλικού. Αναλυτικότερα μετά από επιτόπιες έρευνες εντοπίστηκε, φωτογραφήθηκε και καταγράφηκε μεγάλο μέρος αρχειακού υλικού σε αποθήκες, χώρους δημαρχείων κ.λπ., στους κεντρικούς οικισμούς και πρώην δημοτικές έδρες στη Βυτίνα, στη Δημητσάνα, στο Παλούμπα, στη Μυγδαλιά, στην Κοντοβάζαινα, στα Λαγκάδια, στη Στεμνίτσα και στα Τρόπαια, αλλά και σε μικρότερους οικισμούς της περιοχής. Εν τω μεταξύ ταξινομήθηκε αναλυτικά το αρχείο του Δήμου Λαγκαδίων, έτσι ώστε να υπάρχει ένα αρχειοθετημένο δείγμα από την περιοχή. Παράλληλα πραγματοποιήθηκαν έκτακτες προσπάθειες διάσωσης υλικού άλλων φορέων –πέραν των δημοτικών– καθώς κρίθηκε ότι λόγω των καιρικών συνθηκών υπήρχε κίνδυνος καταστροφής του αρχειακού υλικού.

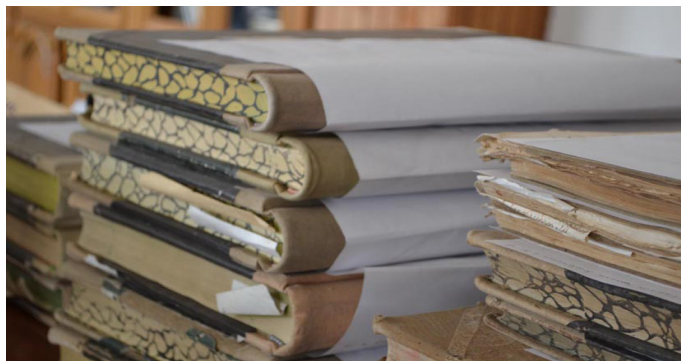
Το υλικό που εντοπίστηκε χρονολογείται από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια έως την αλλαγή του νόμου για την τοπική αυτοδιοίκηση με το σχέδιο "Καποδίστριας" το 1998. Σε ορισμένες περιπτώσεις εντοπίστηκαν ορισμένα κατάστιχα, κυρίως ληξιαρχικά, καθώς και λυτά, μεμονωμένα τεκμήρια που αφορούν τον 19ο αιώνα και τις πρώτες δεκαετίες του 20ού.

Το υλικό που εντοπίστηκε στις παλαιές κοινότητες και δήμους του νέου διευρυμένου Δήμου Γορτυνίας αποτελείται από χειρόγραφα κατάστιχα, φακέλους και λυτά έγγραφα. Αναλυτικότερα έχουν εντοπιστεί:

- ◆ Αλληλογραφία των Κοινοτήτων με την κεντρική κρατική διοίκηση (εγκύκλιοι υπουργείων και άλλα διοικητικά ζητήματα).
- ◆ Αλληλογραφία των Κοινοτήτων με την περιφερειακή διοίκηση (νομαρχία για ποικίλες διοικητικές υποθέσεις).
- ◆ Προϋπολογισμοί και απολογισμοί.
- ◆ Έγγραφα σχετικά με έργα υποδομής.
- ◆ Έγγραφα που αφορούν εκπαιδευτικά, εκκλησιαστικά, οικονομικά-φορολογικά κ.α. ζητήματα.
- ◆ Χρηματικά εντάλματα και αποδόσεις λογαριασμών.
- ◆ Έγγραφα σχετικά με τον ΟΓΑ.
- ◆ Πρακτικά κοινοτικών αποφάσεων.
- ◆ Πρακτικά συνεδριάσεων κοινοτικών συμβουλίων.
- ◆ Πρωτόκολλα εισερχόμενης και εξερχόμενης αλληλογραφίας.
- ◆ Πρωτόκολλα ληξιαρχείου (γεννήσεις, γάμοι, θάνατοι).

Ο όγκος του υλικού είναι εξαιρετικά μεγάλος και πλούσιος, ανάλογος του μεγέθους του οικισμού και των διοικητικών ορίων του. Τα κτήρια στα οποία εντοπίστηκε το υλικό, επειδή συνήθως δεν χρησιμοποιούνται πλέον ως κοινοτικά καταστήματα, παρουσιάζουν σημαντικά προβλήματα για την καλή και ασφαλή φύλαξή του. Τα αρχεία της περιοχής φωτίζουν όψεις της διοικητικής, οικονομικής και κοινωνικής ζωής του τόπου, χωρίς τα οποία θα ήταν δύσκολο να έχουμε πρόσβαση σε περίπτωση καταστροφής του υλικού. Ευχαριστίες οφείλουμε στον Δήμαρχο Γορτυνίας κ. Ιωάννη Γιαννόπουλο, τον πρόεδρο του Δημοτικού Συμβουλίου κ. Πέτρο Ζούνη, καθώς και σε όλους τους τοπικούς προέδρους και δημοτικούς υπαλλήλους της περιοχής που βοήθησαν στην ομαλή εξέλιξη του έργου. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να επισημάνω τη σημαντική συμβολή των ΓΑΚ Αρκαδίας, καθώς τόσο στον προγραμματισμό όσο και στις αυτοψίες υπήρξε στενή συνεργασία με την κα. Κατερίνα Ζωγράφου, αρχαιολόγο της υπηρεσίας.

Χρήστος Χρυσανθόπουλος

Καταγραφή-ταξινόμηση ιστορικού αρχείου δήμου Νέας Σμύρνης

Στο πλαίσιο του προγράμματος του Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών "Ιστορία των οικισμών της Ελλάδας, 15ος-20ός αι.", ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του 2012 μία συνεργασία του ΕΙΕ με τον Δήμο Νέας Σμύρνης, με στόχο τη διάσωση, καταγραφή, ταξινόμηση και αξιοποίηση ανενεργού αρχειακού υλικού, με απώτερο σκοπό τη σύσταση, σε ειδικό χώρο του δήμου, ενός τοπικού Ιστορικού Αρχείου που θα συνοδεύεται από κατάλογο/ευρετήριο. Οι συνεργάτες του ΙΙΕ, Νίκος Αλεβυζάκης και Στέφανος Βαμιεδάκης, με την εποπτεία του επιστημονικού υπεύθυνου του έργου, Δημήτρη Δημητρόπουλου, προχώρησαν αρχικά σε αυτοψία της αποθήκης στην οποία φυλάσσεται το αρχείο του δήμου. Στον χώρο αυτό εντοπίστηκαν ντέξιον με σύγχρονο και παλαιότερο αρχειακό υλικό (φάκελοι εγγράφων, λυτά έγγραφα και κατάστιχα/βιβλία), καθώς και πολλές μαύρες σακούλες, άτακτα τοποθετημένες στο πάτωμα, μέσα στις οποίες βρισκόταν ανάλογο υλικό. Το επόμενο διάστημα, οι συνεργάτες του ΙΙΕ εργάστηκαν στον χώρο της αποθήκης με σκοπό την αποκάλυψη του αρχειακού υλικού που βρισκόταν στις σακούλες και τα ντέξιον, τον διαχωρισμό ενεργού-ανενεργού αρχειακού υλικού, τη μερική επανασύσταση των ενοτήτων, όπου ήταν δυνατόν, και την αναλυτική καταγραφή του ανενεργού υλικού σε δελτία. Κατά την πρώτη αυτή φάση, το υλικό που αναδείχθηκε και καταγράφηκε εκτείνεται χρονικά από τη δεκαετία του 1930 μέχρι το 1981, περιλαμβάνει δε ένα πλήθος εγγράφων και καταστάσεων που επιτρέπουν τη μελέτη της εξέλιξης ενός ιστορικού προσφυγικού οικισμού στον σημερινό Δήμο Νέας Σμύρνης. Πιο συγκεκριμένα, με βάση το τεκμηριωτικό υλικό που αναδείχθηκε, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ρυμοτομία – πολεοδομία – οδοποιία, η υγειονομική περίθαλψη των κατοίκων, η διοικητική ιστορία του δήμου, η πλούσια αθλητική και πολιτιστική δραστηριότητα, η δημογραφική εξέλιξη κ.ά. Η πρώτη αυτή φάση, που αναμένεται να έχει ολοκληρωθεί το πρώτο δίμηνο του 2013, πραγματοποιήθηκε με τη στενή συνεργασία των αρμόδιων δημοτικών υπαλλήλων και της δημοτικής αρχής, ενώ παράλληλα σε όλα τα στάδια του έργου υπήρξε συχνή επικοινωνία με τα Γενικά Αρχεία του Κράτους.

Νίκος Αλεβυζάκης –
Στέφανος Βαμιεδάκης

Πρόγραμμα Οθωμανικών Σπουδών**Επιστημονική υπεύθυνη: Ευαγγελία Μπαλτά****Εξωτερικός επιστημονικός συνεργάτης: Δημήτρης Λούπης (υποψήφιος διδάκτορας Harvard University)****Υπότροφος μεταπτυχιακός φοιτητής: Aytek Soner Alpan (Department of History University of California, San Diego)****Ερευνητικά Έργα****I. Οθωμανική Λάρνακα**

Εσωτερικό Πρόγραμμα του Τμήματος Τουρκικών και Μεσανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κύπρου με τη συνεργασία του Προγράμματος Οθωμανικών Σπουδών του ΙΙΕ/ΕΙΕ. Επιστημονικοί Υπεύθυνοι του έργου: επίκουρος καθ. Θεοχάρης Σταυρίδης (συντονιστής), καθ. Ιωάννης Θεοχαρίδης (Τμήμα Τουρκικών και Μεσανατολικών Σπουδών) Ευαγγελία Μπαλτά (διευθύντρια ερευνών ΙΙΕ/ΕΙΕ). Διάρκεια: 2 έτη, 2010-2012.

Η έρευνα της οθωμανικής περιόδου (1571-1878) στην ιστορία της Λάρνακας (Τούζλα την εποχή αυτή) απαίτησε την προσέγγισή της από πηγές διαφορετικής προέλευσης και διαφορετικών τύπων, μιας και σ' αυτήν την πόλη-λιμάνι εξακολούθησε να υπάρχει ισχυρή δυτική παρουσία καθ' όλη τη δεδομένη περίοδο. Η Λάρνακα διατήρησε εν πολλοίς τον χαρακτήρα μιας ευρωπαϊκής πόλης μέσα στον οθωμανικό κόσμο του νησιού.

Ως έδαφος της οθωμανικής αυτοκρατορίας από το 1571, το παρελθόν της πόλης και του καζά της Τούζλας διερευνήθηκε καταρχήν από την οθωμανική μαρτυρία. Φορολογικές κατασχωσεις, ιεροδικαστικοί κώδικες αποτέλεσαν τις βασικές πηγές από την πλευρά του κυρίαρχου. Δημοσιονομικοί λόγοι επέβαλαν τη σύνταξη διαφόρων τύπων απογραφών, που εναπόκεινται σήμερα στα αρχεία της Τουρκίας και της Βουλγαρίας. Κατάστιχα τιμαριωτικά, κεφαλικού φόρου (cizye), εκτάκτων εισφορών, (avariz κλπ.), κατάστιχα στρατιωτικών φόρων (bedel-i askeriye), τελωνειακών δασμών, μια μεγάλη ποικιλία δημοσιονομικών καταστίχων, που δημιουργούσαν οι ανάγκες και οι προτεραιότητες των εποχών. Οθωμανικά φορολογικά κατάστιχα διαφόρων τύπων (κεφαλικού φόρου, τιμαριωτικά, βακουφικά κ.λπ.) που φυλάσσονται στον μεγαλύτερο όγκο τους στα Αρχεία της Πόλης και της Σόφιας επέτρεψαν να παρακολουθήσουμε την οικιστική συνέχεια της Τούζλας, τις αλλαγές που επήλθαν με τον χρόνο. Τα ιεροδικαστικά έγγραφα που καταχωρίζονται στους κώδικες των καδήδων έδωσαν την εικόνα της καθημερινής ζωής της πόλης. Καταγράφονται γάμοι, θάνατοι, διαθήκες, αντιδικίες, διαταγές της κεντρικής εξουσίας, τιμές που επιβάλλονταν από τους τοπικούς άρχοντες για τα προϊόντα που παράγονταν, οι ρήτρες για τη διακίνησή τους από το λιμάνι της Λάρνακας προς τους τόπους διάθεσής τους.

Η πόλη-λιμάνι της Λάρνακας, όπως ήδη αναφέρθηκε, είχε ισχυρή ευρωπαϊκή παροικία, η οποία έλεγχε, με τις αντίστοιχες που είχαν διατηρηθεί ή δημιουργηθεί στα άλλα γειτονικά λιμάνια της ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου,

το εμπόριο της περιοχής. Υπό αυτήν την έννοια, η Λάρνακα αποτελεί αναπόσπαστο κρίκο αυτού του οικονομικού και πολιτιστικού δικτύου και μελετήθηκε παράλληλα με την οθωμανική της ταυτότητα. Τα έγγραφα στο Αρχείο της Βενετίας, οι εκθέσεις δυτικών προξένων που εναπόκεινται στα διάφορα ευρωπαϊκά αρχεία, έρχονται να συμπληρώσουν την εικόνα της πόλης από την οθωμανική μαρτυρία. Δυτικοί αξιωματούχοι, εγκατεστημένοι στο λιμάνι της Λάρνακας, καταθέτουν τη μαρτυρία τους για τη ζωή της πόλης παράλληλα με όποιες πληροφορίες περιλαμβάνουν στις εκθέσεις τους προς τις αρχές της χώρας τους, σχετικά με θέματα εμπορικών και οικονομικών συναλλαγών, τη διακίνηση πλοίων και λογής εμπορευμάτων προς και από την Λάρνακα προς τη χώρα τους και άλλες περιοχές της Μεσογείου, τις τιμές και τα εμπορικά συμφέροντα που διακυβεύονται, στρατιωτικές και πολιτικές πληροφορίες που συγκεντρώνουν για την οθωμανική αυτοκρατορία. Στις εκθέσεις τους περνούν πληροφορίες για λοιμούς και θανατικά που πλήττουν το νησί και την πόλη, ειδήσεις που έχουν να κάνουν με γεγονότα καθημερινής ζωής, όπως, για παράδειγμα, πυρκαγιές που καταστρέφουν περιοχές της πόλης, περιγραφές σεισμών και λοιπών θεομηνιών, σχόλια για τις σχέσεις ορθόδοξων και καθολικών, αλλά και αυτών συνολικά με τους μουσουλμάνους και την κυρίαρχη τάξη. Οι περιηγητές και τα ταξιδιωτικά κείμενα έρχονται να συμπληρώσουν την εικόνα της πόλης με την περιγραφή του χώρου και των κτισμάτων από την πλευρά του δυτικού επισκέπτη. Καταγράφουν τις συνθήκες των κατοίκων, την κατάθεση της προσωπικής εντύπωσης για καταστάσεις που συναντούν. Η μαρτυρία τους συνιστά μια πρώιμη ανθρωπολογική προσέγγιση. Ένας πλούτος πληροφοριών που έρχονται να συμπληρώσουν την επίσημη οθωμανική πηγή, και φυσικά να συμπληρώσουν τις ελληνικές πηγές της περιόδου.

Οι ελληνικές πηγές πληθαίνουν μετά τα μέσα του 18ου αιώνα, για να πολλαπλασιαστούν στη διάρκεια του 19ου. Το αρχειακό υλικό προέρχεται από τη μητρόπολη και τις γειτονικές μονές αλλά και από τη Μονή του Κύκκου, από θρησκευτικά ιδρύματα, δηλαδή, τα οποία διατηρούσαν ιδιοκτησιακά δικαιώματα στον αστικό χώρο ή ανέπτυξαν οικονομικές σχέσεις με κατοίκους της υπαίθρου. Το αρχειακό αυτό υλικό παράλληλα καταδεικνύει τις πνευματικές, θρησκευτικές καθώς και άλλου τύπου επιτροπίες, οι οποίες βασιζόνταν σε ένα δίκτυο σχέσεων κανονιστικών, φιλανθρωπικών, παιδευτικών κ.λπ. Περιγράφουν σε μικροκλίμακα τις σχέσεις της Εκκλησίας, ως πνευματικής και πολιτικής ηγεσίας του υπόδουλου ορθόδοξου πληθυσμού απέναντι στην τοπική οθωμανική εξουσία, τις διαδικασίες και τα μέσα που μετέρχεται ο κλήρος για τον έλεγχο του ποιμνίου του, αλλά και τον ρόλο που διαδραματίζει ως οικονομικός παράγοντας εντός και εκτός της ορθόδοξης κοινότητας.

Οι παραπάνω πηγές επιτρέπουν να παρακολουθήσουμε, για να δώσουμε ένα παράδειγμα, την ανάπτυξη της πόλης από την ονομασία των συνοικιών της που σηματοδοτούνται:

1. από εκκλησίες ορθόδοξης και δυτικές. Συνεπώς ιχνηλατείται η συνέχεια του χριστιανικού πληθυσμού και του τόπου στον οποίο διαβίωσε προ και μετά την κατάκτηση του νησιού από τους Οθωμανούς. Διαπιστώνουμε τις

αλλαγές και τη συνέχεια στη σύνθεση του χριστιανικού πληθυσμού μετά τις δραματικές πολιτικές αλλαγές της κατάκτησης, όπως επιτρέπουν συγχρόνως να παρακολουθήσουμε και τη συνέχειά τους στους μεταγενέστερους αιώνες.

2. από την εμφάνιση μουσουλμανικών θρησκευτικών και φιλανθρωπικών ιδρυμάτων (τζαμιά, μεστζίτια, λουτρά, ιμαρέτια), τα οποία σφραγίζουν εμβληματικά τη νέα περίοδο της ιστορίας της πόλης, αλλάζοντας άρδην το τοπίο της. Δημιουργούνται νέες συνοικίες καθώς ένας νέος πληθυσμός εγκαθίσταται μετά την κατάκτηση της πόλης. Στρατιωτικοί και διοικητικοί Οθωμανοί αξιωματούχοι, άνδρες της φρουράς του κάστρου, διοικητικοί και θρησκευτικοί υπάλληλοι, έποικοι που τους ακολουθούν σε αναζήτηση τύχης σε νεοκατακτημένους τόπους, αλλά και οργανωμένα σχεδιασμένες εγκαταστάσεις μουσουλμανικών οικογενειών από άλλα μέρη της αυτοκρατορίας για την ενίσχυση του μουσουλμανικού προφίλ της πόλης και της εδραίωσης της νέας κατάστασης πραγμάτων.
3. από τους χώρους όπου πραγματοποιούνται οικονομικές συναλλαγές ή συνδέονται με τη διοίκηση της πόλης (λόντζα, μπεζεστένι, αγορές, λιμάνι, τελωνείο, σκάλες, κάστρο, βαρόσια, αποθηκευτικοί χώροι, φυλακές, χάνια κ.λπ.). Η οικιστική εικόνα της πόλης ανά εποχή δίνει το στίγμα των πολιτικών, οικονομικών αλλά και δημογραφικών αλλαγών που επήλθαν.

Η ποικιλία και η πολυμορφία των πηγών απαιτούσε ειδικευση και ερευνητές που έχουν ανεπτυγμένες ικανότητες στην προσέγγιση και μελέτη των διαφόρων τύπων πηγών. Οι τρεις συντελεστές του προγράμματος, με συντονιστή τον επίκουρο καθηγητή Θεοχάρη Σταυρίδη και τη βοήθεια 7 εξωτερικών συνεργατών, επικεντρώθηκαν στη συλλογή και επεξεργασία οθωμανικών πηγών, καθώς και βενετικών και άλλων προξενικών εκθέσεων, περιηγητικών κειμένων και εκκλησιαστικών εγγράφων για την ιστορία της πόλης της Λάρνακας στους τρεις αιώνες της οθωμανικής κατοχής.

Τα αποτελέσματα του προγράμματος "Οθωμανική Λάρνακα" είναι:

1. Ηλεκτρονικός κατάλογος πηγών, μια πιλοτική βάση δεδομένων για την ιστορία της Λάρνακας, η οποία αποτελεί απαρχή για τη συνέχιση της προσπάθειας, με την έννοια και του παραδείγματος, για την έρευνα της ιστορίας άλλων κυπριακών πόλεων κατά την περίοδο της οθωμανικής κατοχής.

A. Τα Temettaut Defterleri της Τούζλας (ML.VRD.TMT. # 16153)

<http://helios-eie.ekt.gr/EIE/handle/10442/8703>

B. Ανέκδοτες πηγές για την ιστορία της Λάρνακας στο Centre des Archives Diplomatiques de Nantes (Γαλλία): "Κατάλογος των συνημμένων στην προξενική αλληλογραφία εγγράφων" Unpublished Sources for the History of Larnaca in the Centre des Archives Diplomatiques de Nantes (France): A Catalogue of the Documents contained in the Diplomatic Correspondence. Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών / ΕΙΕ,
<http://helios-eie.ekt.gr/EIE/handle/10442/13168>.

2. Προϊόν του προγράμματος είναι ένας τόμος με πρωτότυπες μελέτες που στηρίζονται στην επεξεργασία ανέκδοτου αρχαιακού υλικού. Σκοπός των συντελεστών του προγράμματος ήταν να δημιουργηθεί ένας τόμος συμβολή στη διεθνή βιβλιογραφία για την οθωμανική περίοδο στην ιστορία της πόλης, η οποία είναι αδιερεύνητη, όπως εξάλλου αδιερεύνητη παραμένει και η αντίστοιχη περίοδος των λοιπών κυπριακών πόλεων τουλάχιστον για την περίοδο πριν από τις αρχές του 19ου αιώνα. Οι μελέτες του τόμου ανατέθηκαν σε επιστήμονες που έχουν ασχοληθεί με την αντίστοιχη περίοδο της ιστορίας του νησιού. Μέλημα των εκδοτών του τόμου η κατά το δυνατόν κάλυψη του φάσματος της ιστορίας της πόλης από διαφορετικές οπτικές γωνίες, αντίστοιχες του φακού της κάθε πηγής.

II. Οθωμανική επιγραφική - Corpus Inscriptionum Ottomanicarum Graeciae (Τεκμήρια κοινωνικής και οικονομικής ιστορίας του ελλαδικού χώρου κατά την Οθωμανική περίοδο)

Υπεύθυνη προγράμματος: Ευαγγελία Μπαλτά

Εξωτερικός συνεργαζόμενος ερευνητής: Δημήτρης Λούπης

Το 2012, μετά τις ενέργειες για την έκδοση της άδειας από τις αρμόδιες εφορείες αρχαιοτήτων και τον Δήμο Λήμνου, πραγματοποιήθηκε τρίτη επίσκεψη στη Λήμνο (CIOG, GR.AEG.LEM), όπου εντοπίστηκε, καταγράφηκε και μελετάται πρόσθετο εντοιχισμένο και ελεύθερο οθωμανικό επιγραφικό υλικό στη Μύρινα και σε άλλους οικισμούς του νησιού.

Το Πρόγραμμα Οθωμανικής Επιγραφικής συμμετείχε στο "Introduction to Ottoman Epigraphy Program", το οποίο διοργανώθηκε από τα University of Chicago και Κορ University στο Κ. U. Research Center for Anatolian Civilizations, Κωνσταντινούπολη, 9-20 Ιουλίου 2012.

Συνεργασία με την Όλγα Ματζάρη για θέματα της οθωμανικής αρχιτεκτονικής της Λήμνου.

Υποτροφίες

I. Ίδρυμα Παιδείας και Ευρωπαϊκού Πολιτισμού

Κατά το 2011 το Πρόγραμμα Οθωμανικών Σπουδών του ΚΝΕ/ΕΙΕ φιλοξένησε τον υπότροφο του Ιδρύματος Παιδείας και Ευρωπαϊκού Πολιτισμού Aytek Soner Alpan (Department of History University of California, San Diego). Ο Aytek Soner Alpan εκπονεί διδακτορική διατριβή για την υποχρεωτική Ανταλλαγή Πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας το 1923. Στη διάρκεια του 2012 παράλληλα με τις έρευνες για την εκπόνηση της διατριβής του συνέγραψε μελέτη αυτοτελή από τη μικρασιατική μνήμη (βλ. δημοσιεύσεις) και έκανε ανακοινώσεις σε διεθνή συνέδρια (βλ. ανακοινώσεις).

Ο Aytek Soner Alpan συνεργάζεται με την Ευαγγελία Μπαλτά στην εκπόνηση μελέτης για την ελληνο-καραμανλίδικη εφημερίδα "Προσφυγική Φωνή".

II. Yüksek Öğretim Kurulu

Κατά το 2011 το Πρόγραμμα Οθωμανικών Σπουδών του ΙΝΕ/ΕΙΕ φιλοξένησε τον επίκουρο καθηγητή Veli Aydın (Department of History, Faculty of Arts & Sciences, Namik Kemal University, 59030 Tekirdag, Turkey), ο οποίος ήρθε στην Ελλάδα με υποτροφία του Yüksek Öğretim Kurulu για την έρευνά του "Loans and Credit Relations in Salonica According to the 18th Century Ottoman Court Registers".